

Digitales Brandenburg

hosted by **Universitätsbibliothek Potsdam**

Sifre Kodesh

‘im targumim u-ve’urim mi-meḥabrim shonim

Sefer Ba-midbar

Landau, Moses I. Landau, Moses I.

Prag, 597 [1836 oder 1837]

בכ תקח

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-8951

תרגום אשכנזי

חקת כב

כב (א) הוּא קינדער ישראלים
בראשען אויף אונד לאגערטען
זיך אין דעם געפילדע מואב,
אם ירדן, געגען ירחו איבער.
(ב) אלס בלק זעהן צפורם דיא
טהאטן ערפוהר, זועלדע ישראל
געגען דען אמורי אייסגעאיבט,
(ג) געריטה דער מואב אין
העפטגע פורכט פאר דער
נאציאן, דיא זא נראם וואר;
זא, דאס איהם גרויעטע פאר
דען קינדערן ישראל'ס. (ד) זר
שפראך דאהער צו דען על-
מע.

כב (א) ויסענו בני ישראל ויחנו
בערבות מואב מעבר לירדן
ויראו: (ב) בלק בן צפור את כל אשר
עשה ישראל לאמרי: (ג) ויגר
מואב מפני העם מאד כי רב
הוא ויקץ מואב מפני בני
ישראל: (ד) ויאמר מואב לזקני
מדן

ר ש י

תרגום אונקלוס

כב (א) וירא בלק בן לפור את כל אשר
עשה ישראל לאמרי. אמר
אלו שני מלכים שהיינו בטוחים עליהם
לא עמדו בפניהם אלו על אחת כמה וכמה
לפיכך (ג) ויגר מואב. לשון מורא כמו
גורו לנס (איוב י"ט): ויקץ מואב. קלו
במיינס: (ד) אל זקני מדן. והלא
מעולם היו שונאים זה את זה שנאמר
המנה את מדן בשדה מואב (בראשית ל"ו)
שנאו

כב (א) ונטלו בני ישראל ושרו במישריא
דמואב מעיבדא לירדנא דיריחו:
(ב) ויחזא בלק בר צפור ית כל די עבד
ישראל לאמוראי: (ג) ודחיל מואבא מן
קדם עמא לחדא ארי סגי הוא ועקת
למואבאי מן קדם בני ישראל: (ד) ויאמר
מואב

ב א ו ר

כב (ב) וירא, ויגר, עניינו באשר ראה אז גר, כמו שזכרנו רבות: לאמרי, בקמנות הלמ"ד
והטעם ליהוה, שהם סיחון ועוג, ולא היו במלכי כנען גדולי כאלו, והעד אשר כנונה
ארזים גבהו (עמוס ב' ט'). (ראב"ע): (ג) ויגר, לשון מירא, כמו גורו לנס (איוב י"ט כ"ט):
ויקץ מואב, במייו, כמו קנתי במי, כן פי' רש"י ורשב"ם, ולדעת הראב"ע הוא כמו וילק מלשון לרה
ולוקה, ובן נעלה ביהודה ונקילנה (ישעי' ז' ו'), כמו ונליקנה: (ד) זקני מדן, לדעת הראב"ע
יחזקו שהיו התמשה מלכי (הזכרי' בפ' מטות ל"א ה') זקנים, ולרמב"ן נראה שסיחון מלך האמרי נלהם
במלכי מדן, ושם אותם לו לעבדים נושאי מנחה, והשאים שופטים בארץ מדן בעצונו, ונקראו
זקני מדן, בדרך השערה אל הזקנים, והניח רא"י לדבריו ממה שכתוב ביהושע (י"ג כ"א) וכל
ממלכות סיחון מלך האמרי אשר מלך נחשון, אשר הכה משה אוחו ואת נשיאי מדן את איו
ואת רקס ואת לור ואת חור ואת רבע נסיבי סיחון יושבי הארץ, וטעם ואת מלכי מדן, אשר היו
מלכים מחלה כמו שאמר נסיבי מדן נשיאי מדן, או יהיה טעם מלכי מדן שזכרו לשלכותם
בעת ההיא, וכל זה דחוק: [ס"א"ה], ופלאמי על הגדולים הללו שהיו יודעי צטיב הנהגת האומות,
איך נתקשו בדבר הרגיל בכל הזמנים? כי יתכן שחמשת המלכי הנקובים בשמותם בפ' מטות
ובספר יהושע מלכו כל אסד נחחו ופלך מפלכי מדן, והפלך ההוא נהוג על פיו לנד, והמדינה
הבוללת שהיא מדן נהוגה בעלת כל המלכי והשרי אשר יתקבלו למועד קבוע, או לעת הלוך
להשגיח

כב (ב) וירא, ויגר, עניינו באשר ראה אז גר, כמו שזכרנו רבות: לאמרי, בקמנות הלמ"ד
והטעם ליהוה, שהם סיחון ועוג, ולא היו במלכי כנען גדולי כאלו, והעד אשר כנונה
ארזים גבהו (עמוס ב' ט'). (ראב"ע): (ג) ויגר, לשון מירא, כמו גורו לנס (איוב י"ט כ"ט):
ויקץ מואב, במייו, כמו קנתי במי, כן פי' רש"י ורשב"ם, ולדעת הראב"ע הוא כמו וילק מלשון לרה
ולוקה, ובן נעלה ביהודה ונקילנה (ישעי' ז' ו'), כמו ונליקנה: (ד) זקני מדן, לדעת הראב"ע
יחזקו שהיו התמשה מלכי (הזכרי' בפ' מטות ל"א ה') זקנים, ולרמב"ן נראה שסיחון מלך האמרי נלהם
במלכי מדן, ושם אותם לו לעבדים נושאי מנחה, והשאים שופטים בארץ מדן בעצונו, ונקראו
זקני מדן, בדרך השערה אל הזקנים, והניח רא"י לדבריו ממה שכתוב ביהושע (י"ג כ"א) וכל
ממלכות סיחון מלך האמרי אשר מלך נחשון, אשר הכה משה אוחו ואת נשיאי מדן את איו
ואת רקס ואת לור ואת חור ואת רבע נסיבי סיחון יושבי הארץ, וטעם ואת מלכי מדן, אשר היו
מלכים מחלה כמו שאמר נסיבי מדן נשיאי מדן, או יהיה טעם מלכי מדן שזכרו לשלכותם
בעת ההיא, וכל זה דחוק: [ס"א"ה], ופלאמי על הגדולים הללו שהיו יודעי צטיב הנהגת האומות,
איך נתקשו בדבר הרגיל בכל הזמנים? כי יתכן שחמשת המלכי הנקובים בשמותם בפ' מטות
ובספר יהושע מלכו כל אסד נחחו ופלך מפלכי מדן, והפלך ההוא נהוג על פיו לנד, והמדינה
הבוללת שהיא מדן נהוגה בעלת כל המלכי והשרי אשר יתקבלו למועד קבוע, או לעת הלוך
להשגיח

ה מ ע מ ר

כב (ב) לאמרי, לשון רש"י: אמר אלו שני מלכים וכו' כוון רש"י לקמנות הלמ"ד שמונה
על

מדין עתה ילחכו הקהל את
בר-סביבתינו בלחוד השנה
את ירק השדה ובלק בן-צפור
מדין למואב בעת ההוא:
(ה) וישלח מלאכים אל-בלעם
בן-בעור פתורה אשר ער-הנהר

ארץ

תרגום אונקלוס

מואב לסבי מדין בען ישיון קהל-אית-כל
סחרננא במא דמלחיה תורה ית ירוקא
דחקלא ובלק בר צפור מלא למואב
בעידנא ההוא: (ה) ושלח אנדרין לוח בלעם
בר בעור לפתור ארם דעל פרת ארע בני
עמיה

היה ראוי למלכות מנסיכי מדין היה וכיון שמת סימון מנוהו עליהם לצורך שעה: (ה) פתורה.
כשלמני הזה שהנל מריזים לו מעות כך כל המלכים מריזי' לו אגרותיהם ולפי פשוטו של מקרא כך שם
המקום

טעסטעו דעם פאלקעס מדין,
דיעוער הויפע ונירד דיא גאנ-
צע געגענר אומהער אכפרעם-
סען, וויא דער אכס דאן קרוינט
פאם פערדע אכפריסט,
בלק זאהן צפור'ס וואר דא-
מאהלס קעניג איבער מואב.
(ה) דיעוער זאנדטע באטהען,
אן כלעם זאהן בעור נאך פחור,
וועלכעס אים פלוסע ליענט,
אין

ר ש י

שנאו מדין על מואב למלחמה אלא
מיראחן של ישראל עשו שלום בנייהם.
מה ראה מואב ליטול ענה ממדין כיון
שראו את ישראל נזכרים שלא כמנהג העולם
אמרו מנהיגם של אלו נמדין נמגדל נשאל
מהם מה מדתו אמרו לו אין כמו אלא
בפיו אמרו אף אנו נבא עליהם נאדם
שכמו בפיו: כלחוד השור. כל מה שהשור
מלחך אין בו זכרה: בעת ההיא. לא
היה ראוי למלכות מנסיכי מדין היה וכיון שמת סימון מנוהו עליהם לצורך שעה: (ה) פתורה.
כשלמני הזה שהנל מריזים לו מעות כך כל המלכים מריזי' לו אגרותיהם ולפי פשוטו של מקרא כך שם
המקום

ב א ו ר

להשגיח על עיני המדינה ועונת היושבי' בה בכלל: והנס בזמנית הממשלה ההיא הכוללת לא
יקראו כי אס נשיאי' או נסיכי' או זקנים, וקראם הכתוב נסיכי סימון, כי יתכן שהיה סימון
גבוה עליהם ורורה גם בכל ארץ מדין כדברי הרמב"ן ז"ל, ואולם בזמנית החלקים מחלקי מדין
הנמונים תחת ממשלתם הפרטית יקראו מלכי מדין: ילחכו כלחוד, שנים בנינים, נראה
שהונח על הלעיטה והאסיפה אל החיך, על ידי הלשון, והושאל פה על השמחת התבואה
וכל מיני אוכל: בעת ההוא, אמרו כו"ל (נממדנר רבה) שלא הי' אלא נסוך, ומשנהרג סימון
המליכותו בעת ההיא, שגרמה לו השעה: למואב, כמו מלך מואב: (ה) פתורה, אל פתור,
והוא

ה מ ע מ ר

על הידוע ובטו שנחב הראב"ע. (ד) כלחוד השור, לשון רש"י: כל מה שהשור מלחך
אין בו זכרה" (והוא מנמדנר רבה). לדעתי הכוונה לפרש מדוע בא ילחכו בפעל וכלחוד
נקל. ובנר הרגיש הראב"ע בזה, ואמר: שנים בנינים. והנה נודע כי הפעל הוראתו על
חזק הפעולה, ולכן נאמר, כי גבי הקהל אמר בננין הנכד להורות כי ישרשו אותם מכל וכל;
אין צורך איננו לרדך לבוא בפעל, כי ידוע הוא שמה שהשור מלחך אין בו סימן זכרה. ולזה
סיים המדרש רבה: כך אלו, כל אומה שנוגעין בהם אין להם סימן זכרה. (ה) פתורה, לשון
רש"י: כשילמני הזה וכו". (והוא מנמדנר רבה). נתב הרב ר' אליהו מזרחי, ח"ל: ולפי
מדרשו הוא ה"א השם כי תרגום שולחן פתורה ולא ידעתי מה יעשו בפסוק ואשר שבר עליך
אח נלעם בן בעור מפחור ארם נסרים אלא יתכן לפרשו שם שולחני מפני שאין מלת פתור תרגום
של שולחן אלא פתורה, ועוד שלפי המדרש יתחייב שחיה מלת פתורה תואר לנלעם כאלו אמר
אל

תרגום אשכנזי

כלק כב

ארץ בני עמו לקרא לו לאמר
הנה עם יצא מצרים הנה כסה
את עין הארץ והוא ישב ממלוי:
(1) ועתה לכה נא ארה לי את
העם הזה כי עצום הוא מגי

אין דאן לאנד זיינער היי
מאטא אום איהן אוינצולארען
אונד ליעם איהם זאנען: עם
אויט איין פאלק אויס מצרים
געגאנגען, דאן בערעקט דיא
גאנצע ערדע, זא ווייט מאן זע-
הען קאן עם ליענט יעטצט גע-
גען מיר איבער; (1) זא קאממע
דאך, אונד פערפלוזע מיר די-
זעם פאלק, דען עם איזט מיר צו
מעל-

אולי

תרגום אונקלוס

ר ש י

עמיה למקרי ליה למימר הא עמא נפק
מצרים הא חפא יח עין שמשא דארעא
והוא שרי מלקבלי: (1) וכען איתא כען לוט
לי יח עמא הדין ארי תקיף הוא מגי מאים
אכול

המקום: ארץ בני עמו. של בלק משם
היה חס היה מתנבא ואמר לו עתיד אתה
למלוך ואם תאמר מפני מה השרה הקב"ה
שבינתו על גוי רשע כדי שלא יהא פתחון
סה לאומות לומר אליו היו לנו נביאים
סורנו למוטב העמיד להם נביאים והם
סרנו גדר העולם שבתחילה היו גדורים
בעריות וזה נחן להם עלה להפקיר עמון

לזנות: לקרא לו. הקריאה שלו הייתה ולהנאחו שהיה פוסק לו ממון הרבה: עם ילא ממלרים.
ואם תאמר מה מוזיקר: הנה כסה את עין הארץ. סימון ועוג שהיו שומרים אותנו עמדו עליהם
והרגום: והוא יושב ממלי. חסר כתיב קרובים הם להכריחני כמו כי אמילס (תהלים קי"ח):
(1) נכה

באור

והוא שם מקום כמ"ש את בלעם בן בעור מפתור (דברים כ"ג ה'): בני עמו, של בלק, משם
היה וידע את בלעם ואת נבואתו: לקרא לו, הקריאה שלו הייתה ולהנאחו, שהיה פוסק לו
ממון הרבה, (כ"ג י), ולבך לא נאמר אותו או אליו: עין הארץ, בתרגומו עין שמשא דארעא,
דרך גומא שאין מקום לשמש להאיר על הארץ, כי בלה מנוסה מן העם הזה: ממלי, לנגדי,
וכן ח"א מלקבלי: (1) ארה לי, לעובתי, ודקדוק המלה הזאת שהיא לזוי מניין הקל מגזרת
הנפולים, וראוי להיות אור, אורו, וכה"א נוספת יהיה הפ"א בק"ח ודגש בעי"ן על חסרון
הכפל, ולפי שאין הכי"ש מקבל דגש יבא ק"ג תרומת הק"ח, משא"כ במלת קנה דין זרות נגע כס
שהראוי קבה בק"ח תחת הפ"א, כמו שנאמר מן 'שמור' כה"א נוספת 'שמרה', בן מן קב, קבה:

בכה

המעמר

אל בלעם בן בעור שהוא פתורה ומ"ס מפתור לא יסבול שיסיה מפתור תואר לבלעם ולא ארס
נהרים הבא אחריו, וליכא למימר מדעינה כאן לימר פתורה ולא אל פתור דרשו כן, שהרי הם
עלמס אמרו כה"ק ריבמות ארבה דכל תיבה שזכינה למ"ד בתחילה העיל לה הכתוב ה"א בסופה
במקום למ"ד בתחילתה. "ע"כ. ולי נראה שדעת המדרש כי העיר שהיה בלעם חונה שם הייתה
נקראת פתור, בעבור בלעם שהיה כמו שולחני, ואין זה דחוק כי יבונה שם העיר על האיש
הראש והנכבד, כמו קרית ארבע, ויען כי נעשה לשם עלם פרטי לכן יפול הה"א כנודע, כי
שמות הפרטים לא ישמרו את חכונת מחכנתם, ולפעמים יוסיפו או יגרעו אותיות כמו שמואל
מן שאול ונת מן נחש, וקראו אותה אך פתור, וח"כ לפ"א יסיה גם לדעת המדרש ה"א פתורה
במקום לא"ד בתחלה, ובוה יותרו כל הספקות שהעיר הרב. (1) ארה לי, כתב המבאר:
"משא"כ במלת קנה וכו' כמו שנאמר מן 'שמור' 'שמרה' כה"א נוספת. " והנה אין הראיה דומה
לענין

אוֹלֵי אוֹכְלֵי נֶכֶד־בֵּן וְאֶגְרֵשְׁנוּ
מִן־הָאָרֶץ כִּי יִדְעֲתִי אֶת אֲשֶׁר־
תְּבַרְךָ מְבָרַךְ וְאֲשֶׁר תֵּאָר יוֹאֵר:
(ו) וַיֵּלְכוּ זִקְנֵי מוֹאָב וְזִקְנֵי מִדְיָן
וְקַסְמִים בְּיָדָם וַיָּבֹאוּ אֶל־בַּלְעָם

וידברו

חרגום אשכנזי קכו

מעכטינו, פיעלליכט קאן איד
עם אלסראן שלאגען, אונד
אויס דעם לאנדע טרױבען;
דען איד ווייס, ווען רואזעג
נעסט, דער איזט געזענעט,
אונד ווען דוא פערפלובסט דער
בלױכט פערפלובסט. (ז) דיא
עלטעסטען פאן מואב אונד
דיא עלטעסטען פאן מדין רױז
טען צוזאממען, האטטען צויבערגערעטהשאפט ביא זיך, קאמען צו בלעם, אונד ריכטע

טען

חרגום אונקלוס

אֲכֹל לֶאֱגָחָא בֵּיה קָרַב וְאֶתְרַכִּינִיה מִן
אַרְעָא אֲרִי יִדְעֵנָא יַחֲדֵי תְּבַרְךָ מְבָרַךְ וְדִי
תְּלוּט לִיט: (ז) וְאֶזְלוּ סְבִי מוֹאָב וְסְבִי מִדְיָן
וְקַסְמֵי בִידֵיהוֹן וְאֶחָו לִוְחַ בַּלְעָם וּמְלִילוֹ

עמיה

רש"י

(ו) נכה בן - אני ועמי נכה נכה ד"א
בלשון משנה מיעוט היא מונכה לו מן
הדמים לחסר מהם מעט: כי ידעתי וגו'
על ידי מלחמת סיחון שעזרתי להכות את
מואב: (ז) וקסמים בידם. כל מיני
קסמים שלא יאמר אין כלי חשמישי עמי.

ד"א

באר

נכה בו, הוא שם הפעל (עם נו"ן השרש), ואין טענה בעבור היותו נה"א (ולא אמר לנכות
בדרך המקור סג"ה), כי הנה כמוהו לכלה הפשע, (הראב"ע), וכן ת"א לאגחא ביה קרבא:
יואר, הוי"ו הנח הנועלם תחת הדגש שהוא תחת אות הכפל כמו על כמון יסב, ולא הי' כמוהו
מאותו בנין בעבור אות הגרון נמשט. (ראב"ע): (ז) וקסמים, כל מיני קסמים הביאו עמהם,
שלא יאמר אין כלי חשמישי עמי (כמדבר רבה), כענין שכתוב בימינו היה הקסם בירושלים קלקל
בחלום

המעור

לענין, כי בשמור דין הפ"א צו"א, ונה"א נוספת שזא הל' בתנועה ופע"ן צו"א הפ"א
בתנועה קלה, אבל כאן ראוי להיות הפ"א בתנועה גדולה, כמו שב דמה לך (ש"ה ש"ב י"ז)
ובתוספת הפ"א בצורק כמו ע"ה אלהים (מהלים ס"ח כ"ט). כן כתב הרד"ק במגילת, ובשרשים
אמר: עוזה נכתב בוי"ו ונדגש. ובא כאן בקמץ חטף, אס כי גס נרבים ולקבה מליגו כן כמו
ר"ב שמים (ישעי' מ"ד כ"ג) ע"י נורד (ירמיה וי"ו כ"ט), או יען הוקל מהדגש לכן יבוא קמץ
חטף תמורת הקנין כמו תְּקַדְתָּ תְּקַדְתָּ כי תולדת המולס הקמץ חטף, אך לפני הדגש ישמנה לרוב
לצורק קטן. גס דברי הראב"ע פה לריבין באור בי אמר, ו"ל: והנה קוב על משקל שְׂמֹר,
וקנה לי בתוספת הפ"א (כן הוא הנוסחא הנכונה) על דרך משקל שְׂבַב רַבב, ע"כ. ויראה
לברשו, כי לדעת הרב כמו שהמקור מהכפולים על משקל פְּעוּל. ופְּעוּל, וחנא חוועת הע' על
הפ' כמו שכתב הרד"ק במגילת, כן הדין בכווי, ולזה קוב על משקל שְׂמֹר וקָבָה על דרך שְׂבַב.
והיה ראוי להיות קָבָה, אך שזא נח תמורת הדגש, וכן אס בת הוא וְתִיָּה (שמות א' י"ו)
והיה לדעתו הקמץ קמץ גדול. נכה בו, כתב הראב"ע שם הפועל ואין טענה בעבור היותה
בה"א, כי הנה כמוהו לכלה הפשע, וכן הוא ברא"ס, וגם המנאר הביא כן, ובאמת כי שם
בדניאל (ע' כ"ד) כתוב לכ"א ול"ב בא ע"ד נל"א, ואין מזה ראיה, ולכן יראה לי כי הראב"ע
אמר אך כמו לכלה, והיה בוונתו על עד לכלה (ד"ה ב' כ"ד י', ול"א א'), וסופר אחד בא
למלאות דבריו וטעה.

וידברו אליו דברי בלק:
 (ח) ויאמר אליהם לינו פה הלילה
 והשבתי אתכם דבר באשר
 ידבר יהוה אלי וישבו שרי
 מואב עם בלעם: (ט) ויבא
 אלהים אל בלעם ויאמר מי
 האנשים האלה עמך: (י) ויאמר
 בלעם אלהים בלק בן
 צפור מלך מואב שלח אלי:
 (יא) הנה העם היצא ממצרים
 ויבס את עין הארץ עתה לכה

מען אדם ונאם בלק ונעצמם
 האטטע (ח) עתה בא איהנען
 צור אנטווארט: בלויבט דיא
 נאכט היער, זא וולל איך איך
 בעשיידגעבען, וויא דער עוונ
 גע מיר זאגען ווירד, דיא פאר
 נעהמען מואב'ס בליעבען אלזא
 ביא בלעם. (ט) איין געטטלי
 כעס וועען קאם צו בלעם,
 אונד שפראך: ווער זינד דיא ליי
 טע, דיא דוא ביא דיר האסט?
 (י) בלעם אנטווארטעטע דעם
 געטטליכען וועען: בלק זאָהן
 צפור'ס, קעניג צו מואב, לעסט
 מיר זאגען: (יא) דיעועס פאלק,
 דאז אויס מצרים גענאנגען,
 בעדעקט דיא ערדע, זא ווייט
 מאן זעהען קאן, זא געהעדאך
 הין

תרגום אונקלוס

עמיה פחגמי בלק: (ח) ואמר להון ביהו
 הקא בליליא ואחיב יחכון פחגמא כמא די
 מליל יי עמי ואוריכו רב רבי מואב עם בלעם:
 (ט) ואחא מימר מן קדם יי לוח בלעם ואמר
 מן גבריא האלין דעמד: (י) ואמר בלעם
 קדם יי בלק בר צפור מלכא דמואב שלח
 לוחי: (יא) הא עמא דגפיק ממצרים וחפא
 ית עין שמשא דארעא בען איתא לוט לי
 יחיה
 לשון עכנה: (ט) מי האנשים האלה עמך. להטענותו
 בא אמר פעמים שאין הנל גלוי לפניו אין דעתו שום עליו אף אני אראה עת שאוכל לקבל
 ולא יבין: (י) בלק בן צפור וגו'. אף על פי שאינו חשוב בעיניך חשוב אני בעיני המלכים:
 (יא) קנה

ר ש י

ד"א קסם זה נעלו בידם זקני מדין אמרו
 אם יבא עמנו בפעם הזאת יש בו ממש
 ואם ידחנו אין בו תועלת לפיכך נשאמר
 להם לינו פה הלילה אמרו אין בו תקוה
 הנימוסה והלכו להם שנאמר וישנו שרי
 מואב עם בלעם אבל זקני מדין הלכו
 להם: (ח) לינו פה הלילה. אין רוח
 הקודש שורה עליו אלא בלילה וכן לכל
 נביאי אומות העולם שנאמר ויבא אלהים
 אל לנן הארמי בחלום הלילה (בראשי' ל"א)
 באדם ההולך אלל פילגשו בהמבא: נאשר
 ידבר ה' אלי. אם ימליכני ללנת עם בני
 אדם כמותכם אלך שמה אין כבודו למתי
 להלוך אלא עם שרים גדולים: וישבו.
 בא אמר פעמים שאין הנל גלוי לפניו אין דעתו שום עליו אף אני אראה עת שאוכל לקבל
 ולא יבין: (י) בלק בן צפור וגו'. אף על פי שאינו חשוב בעיניך חשוב אני בעיני המלכים:
 (יא) קנה

ב א ו ר

במלים ראה בתרפים שאל בכנד: (ח) וישבו, לשון עכנה, וכן ח"א וחורינו: שרי מואב,
 וזקני מדין הלכו להם, שאמרו אין בו תקוה, כן פירש"י. והרמב"ן ז"ל פירש שנאו זקני מדין
 אל בלק להתיעץ עמו בדבר ישראל, ונענו יחד לשלוח אל בלעם, ושלח בלק את שרי וחכמיו
 עם זקני מדין לארץ מדין, כי משם היה דרכם פתורה אל עיר בלעם, וזקני מדין נשאנו
 בארכס ולא הלכו אל בלעם, ומ"ש בפסוק הקודם ויבאו אל בלעם וגו' לא שב בני אדם על זקני
 מואב: (ט) מי האנשים האלה עמך, נכנס עמו בדברים, כענין אי הנל חמך:
 לא

קָבַהּ לִי אֲתוּ אוֹלֵי אוֹכְלֵי לֶחֶם
 בּוֹ וַגִּרְשָׁתָיו: (יב) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים
 אֶל־בְּלָעַם לֹא תִלְךָ עִמָּהֶם לֹא
 תֹאדָר אֶת־הָעַם כִּי בָרוּךְ הוּא: *
 (יג) וַיִּקֶּם בְּלָעַם בַּבֶּקֶר וַיֹּאמֶר
 אֶל־שָׂרֵי בָלָק לָכוּ אֶל־אַרְצְכֶם
 כִּי מֵאֵן יִהְיֶה לְתַתִּי לְהִלְךָ
 עִמָּכֶם: (יד) וַיִּקְוּמוּ שָׂרֵי מוֹאָב
 וַיָּבֹאוּ אֶל־בָּלָק וַיֹּאמְרוּ מֵאֵן
 בְּלָעַם הִלְךָ עִמָּנוּ: (טו) וַיֹּסֶף עוֹד
 בָּלָק שְׁלַח שָׂרִים רַבִּים וְנִכְכְּדִים
 מֵאֶלֶה: (טז) וַיָּבֹאוּ אֶל־בְּלָעַם

ויאמרו

הִין אונר פֿערווינשע עם מיר,
 פֿיעלייכט קאן איך עם אלסדאן
 בעקריגען אינא ווענטרייכען.
 (יב) דאז געטטליכע וועזען
 שפראך צו בלעם: געהיץ ניכט
 מיט איהנען, פֿערפֿליכט אונד
 דאז פֿאלק ניכט, דען עם זאלל
 געזענגעט זיין. (יג) אלס בלעם
 דעם מארגענס אויפֿשטאנד,
 שפראך ער צו דען פֿאָרנעך
 מען לויטען דעם בלק: רייזעט
 נור וועדער אין אייער לאַנד,
 דען דער עוויגע ווילל ניכט צוגע-
 בען, דאס איך מיט איך רייזע.
 (יד) דיא פֿאָרנעהמען מואב'ס
 מאַכטען זיך אלוא אויף, קא-
 מען צו בלק, אונד שפראַכען:
 בלעם האַט עם אַכגעשלאַגען,
 מיט אונד צו רייזען. (טו) דא
 זאנדטע בלק אַבערמאָהלס
 מעהרערע אונד פֿאָרנעהמען אַלס דיעזע. (טז) זיא קאמען צו בלעם

אונד

ר ש י

(יא) קנה לי. זו קנה מארה לי שהיא
 נוקב ומפרס: וגרשתי. מן העולם
 ובלק לא אמר אלא ואגרשנו מן הארץ איני
 מנקש אלא להסיעם מעלי ובלעם היה
 שונאם יותר מבלק: (יב) לא תלך עמהם.
 אמר לו אם נן אקללם במקומי אמר לו לא
 מאור את העם אמר לו א"כ אנרכס אמר לו
 אינס לריבים לנרבתך כי ברוך הוא משל
 אומרי' לנרעה לא מדובשיך ולא מעוקליך:
 (יג) להלוך עמכם. אלא עם שרים גדולים
 מכס למדנו שרומנו גבוהה ולא רצה לגלות
 שהוא נכשותו של מקום אלא בלשון גסות
 לפיכך ויוסף עוד בלק:

כי

תרגום אונקלוס

יִתְיָה מֵאִים אַכּוּל לְאַחָא בֵּיה קָרַב
 וַיִּתְרַבֵּינֵיה: (יב) וַיֹּאמֶר יי לְבְלָעַם לֹא תִיזַל
 עִמָּהוּן לֹא תְלוּשׁ יח עִמָּא אַרִי בְרִיךְ הוּא:
 (יג) וַקֶּם בְּלָעַם בְּצַפְרָא וַאֲמַר לְרַבְרַבֵּי בָלָק
 אִיזִילוּ לְאַרְעֵכוֹן אַרִי לִית רַעְוָא קָדָם יי
 לְמִשְׁבְּקֵי לְמִיזַל עִמָּכוֹן: (יד) וַקְּמוּ רַבְרַבֵּי
 מוֹאָב וַאֲחֹ לִוֹת בָּלָק וַאֲמָרוּ סְרִיב בְּלָעַם
 לְמִיחֵי עִמָּבָא: (טו) וַאֲוִסִּיף עוֹד בָּלָק לְמִשְׁלַח
 רַבְרַבֵּין סְגִיאוֹן וַיִּקְרִינן מֵאֵלִיִן: (טז) וַאֲחֹ לִוֹת
 בְּלָעַם

ב א ו ר

(יב) לא חלך וגו', לא חלך עמהם כי לא חונל לעשות רצון בלק לקלל את העם, כי ברוך הוא, ומה
 יועיל לנחך עמהם: (יג) לחתי, כמו לחתני, וכן יבמי במקום יבמני, כי מדוך הכנוי הזה
 לנא כנוי: להלך עמכם, ולא אמר לא אובל לקלל את העם כי ברוך הוא, משאחיו את
 ישראל ומרוב חסדו להרע להם, כמ"ס ולא אבה ה' אלהיך לשמוע אל בלעם וגו' (דברים כ"ג
 ו'), אשר בלנו אולי יש עוד מקוה: (טו) רבים, כמשמעו, או גדולים, כמו על כל רב ביתו:
 מלא

וַיֹּאמְרוּ לוֹ כֹּה אָמַר בְּלָק בֶּן-
 צְפּוֹר אֱלֹהֵי נַא תִּמְנַע מִהַלֵּךְ אֵלַי:
 (יז) כִּי-כַבֵּד אֲכַבְדֶּךָ מְאֹד וְכָל-
 אֲשֶׁר-תֹּאמַר אֵלַי אַעֲשֶׂה וְלָכֵה-
 נָא קְבֵה-לִי אֶת הָעַם הַזֶּה:
 (יח) וַיַּעַן בְּלָעַם וַיֹּאמֶר אֶל-עֲבָדַי
 בְּלָק אִם-יִתֶן-כִּי בְּלָק מְלֵא בֵיתוֹ
 כֶּסֶף וְזָהָב לֹא אוֹכֵל לַעֲבֹד אֶת-
 פִּי יְהוָה אֱלֹהֵי לַעֲשׂוֹת קִטְנָה אוֹ
 גְדוֹלָה: (יט) וְעַתָּה שִׁבוּ נָא בִּזְוֵה
 גַּם-אֲתֶם הַקְּלִירָה וְאֲדַעַה מֵה-

אונד שפראפען: בלק זאָהן
 צפיר'ס לעסט דיר ענטביע-
 טהען: לאַס דיך דאָך ניכטס
 אַכּהאַלטען, דאַס דוא צו מיר
 קאַמסט; (יז) דען איך ווערדע
 דיר נאַר פֿיעל עהרע ערצויגען,
 אונד וואָס דוא מיר זאגען
 ווירסט, ווילל איך טהון, נור
 קאַממע אונד פֿערווינשע מיר
 די עזעס פֿאַלק, (יח) בלעם אַנט-
 וואָרטעטע, אונד שפראַך צו
 דען בעדיענטען דעם בלק: ווען
 בלק מיר אויך זיין גאַנצעס הויז
 פֿאַלל זילבערס אונד גאַלדעס
 גאַבע, וואָ קאַננטע איך דאָך דען
 בעפֿעהל דעם עוויגען מיי-
 נעם גאַטטעס ניכט איבער-
 טרעטען, עטוואָס גערינגעס
 אָדער וויכטיגעס פֿאַרצונעהן.

יסק

מען. (יט) אינדעסען בלייבעט די עזע נאָכט גלייכפֿאַללס כּיּיא מיר, זאָ ווערדע איך ער-
 פֿאַהרען

חרגום אונקלוס

ר ש י

בְּלָעַם וַאֲמָרוּ לִיה כְּדָגַן אָמַר בְּלָק בֶּן-
 צְפּוֹר לֹא כָעַן תִּחְמַנַּע מִלְּמִיתִי לְוָתִי:
 (יז) אָרִי יִקְרָא אֲיִקְרִינֶךָ לַחֲדָא וְכָל דִּי תִימַר
 לִי אֲעֲבֹד וְאִתָּא כָעַן לוּט לִי ית עֲמָא הָדִין:
 (יח) וְאֲחִיב בְּלָעַם וַאֲמַר לַעֲבָדַי בְּלָק אִם
 יִתֶן לִי בְלָק מְלֵי בֵיתִיהָ כֶּסֶף וְזָהָב לִי ית לִי
 רְשׁוֹ לַמַּעֲבֹד עַל גִּזְרַת מִימְרָא דִּי אֱלֹהֵי
 לַמַּעֲבֹד וְעִרְתָּא אוֹ רְבָחָא: (יט) וְכָעַן אוֹרִיכוּ
 כָעַן הָכָא אַף אַתּוֹן בְּלִילִיָא וְאֲדַעַה מֵה יוֹסֶף

(יז) כִּי כַבֵּד אֲכַבְדֶּךָ מְאֹד. יומר ממה שהיית
 נוטל לשעבר אני נותן לך: (יח) מלא ביתו
 כסף וזהב. למדנו שנספז רחבה ומחמד ממון
 אחרים אמר ראוי לו ליתן לי כל כסף וזהב
 שלו שהרי לריך לשכור חיילות רבות ספק
 נולח ספק אינו נולח ואני ודאי נולח:
 לא אוכל לעבור. על כרחו גלה שהוא
 ברשות אחרי' ונתננא כאן שאינו יכול לנטל
 הנרכות שנחברכו האבות מפי השכינה:
 (יט) גם אהם. פיו הכשילו גם אהם
 סופכם לילך כפמי נפש כראשונים: מה
 יוסף. לא ישנה דבריו מברכה לקללה
 הלואי שלא יוסיף לבך כאן נתננא שעתיד
 להוסיף

ב א ו ר

(יח) מלא ביתו מלא, וכבר כתב החרגום כנאורי (שמות ח' י'), שהשגשג הזה בא בשנה לדבר הממל'
 והמתמלא, ואין הכרח בהוראה בין שואר כסף מלא בית או בית מלא כסף: קטנה או גדולה, חאר
 באפס מתואר (גרשעס, קליינעס), ודברו נכא נפלק נקבה, כמו שכתבנו בנמה מקומות:

אם

יִסַּף יְהוָה דְבַר עַמִּי: (כ) וַיֵּבֵא
 אֱלֹהִים אֶל־בַּלְעָם לַיְלָה וַיֹּאמֶר
 לוֹ אִם־לִקְרָא לְךָ בְּאוֹהַבְאִנְשִׁים
 קוּם לְךָ אִתָּם וְאֵךְ אֶת־הַדָּבָר
 אֲשֶׁר־אֹדְבֵר אֵלֶיךָ אַתּוֹ תַעֲשֶׂה: *
 (כא) וַיָּקָם בַּלְעָם בַּבֶּקֶר וַיַּחֲבֹשׁ
 אֶת־אַתְנֹו וַיִּלֶךְ עִם־שְׁרֵי מוֹאָב:
 (כב) וַיַּחֲרֹאֲף אֱלֹהִים כִּי־הוֹלֵךְ
 הוּא וַיִּתְּצֵב מִלֶּאֶךְ יְהוָה בַּדֶּרֶךְ
 לְשֹׁטֵן לוֹ וְהוּא רֹכֵב עַל־אַתְנֹו

פֹּאֲהָרֶען, וואס דער עוונגע ווייזט
 טער מיט מיה רעהען ווירר
 (כ) דאז געטטעליכע וועזען קאם
 דעם נאכטס צו בלעם, אונד
 שפראך צו איהם: זינד דיא
 מעניער געקאממען, דיך צו
 רופען, זא קאננסט דוא מיט
 איהנען געהען, יעדאך, וואס
 איד דיר זאגען ווערדע, מוסט
 דוא טהון. (כא) בלעם שטינד
 דעם מארגענס אויף, זאט.
 טעלטע זיינע עועלין, אונד
 מאכטע זיך מיט דען פֿאָרנעדיג
 מען אייס מואב אויף דיא ריי.
 זע: (כב) אלליין דער צאָרן
 דעם געטטליכען וועזענס ענטפֿ
 בראַננטע, דאָס ער זאָ ענטפֿ

על ישי

ושני

שלאָססען צור רייזע וואַר, אונד איין ענזעל דעם עוויגען שטעללטע זיך אויף
 דען וועג, איהם הינדערליך צו זיין, ער אבער ריטט אויף זיינער עועלין, אונד
 צווייא

חרגום אונקלוס

ר ש י

וַיִּלְמַלְא עַמִּי: (כ) וַאֲחָא מִימֵר מִן קָדָם
 וַיִּלְבַּעַם בְּלִילְיָא וַאֲמַר לִיה אִם לְמַקְרֵי
 לְךָ אַתּוֹ גְּבַרְיָא קוּם אַזִּיל עִמָּהוֹן וּבְרַם ית
 פְּתַגְמָא דִּי אַמְלִיל עִמָּךְ יִרְגִיָּה תַעֲבֵד:
 (כא) וַקָּם בַּלְעָם בְּצַפְרָא וּרְיִן ית אַתְנִיָּה
 וְאִזֵּל עִם רַבְרָבֵי מוֹאָב: (כב) וַחֲקִיף רֹגְזָא
 דִּי אַרְי אַזִּיל הוּא וַאֲתַעֲתַד מִלְּאָכָא דִּי
 בְּאוֹרְחָא לְשֹׁטֵן לִיה וְהוּא רֹכִיב עַל אַתְנִיָּה
 וַחֲרִין

להוסיף להם ברכות על ידו: (כ) אם לקרא
 לך. אם הקריאה שלך וסבור אתה ליטול
 עליה שכר קום לך אהם: ואך. על כרחך
 את הדבר אשר אדבר אליך אותו תעשה
 ואף על פי כן וילך בלעם אמר שמא אכחשו
 וימרכה: (כא) ויחבוש את אתננו. מכאן
 שהשואה מקלקלת את השורה שחבש הוא
 בעלמו. אמר הק' בהרשע בנר קדמך אברהם
 אביהם שנאמר וישכם אברהם בנקר ויחבוש
 את קמורו (בראשית כ"ב): עס שרי מואב.
 לבו כלנס שום: (כב) כי הולך הוא.
 ראה שהדבר רע נעיני המקום ונתאוה
 לילך: לשטן לו. מלאך של רממים היה
 וסיה

ב א ו ר

(כ) אם לקרא לך, לפי מ"ש למעלה אמר לו השם, לא תלך עמהם, כי לא תוכל לעשות את
 רצון בלך, כי העם צרוך הוא, ועתה הוסיף ה' דבר בו, אם לא באו האנשים כי אם לקרא
 לך לבד, וימרכו בך אף אם תאמר שלא תוכל לקללם כי צרוך הוא, ואפשר שתברנס, קום לך
 אהם, ואך את הדבר אשר אדבר אליך אותו תעשה, ואם אלוה אומך לנכך תברנס, ולא תירא
 מבלך. והנה ה' על בלעם להודיע את כל זה לשלומי בלך טרם לכתו עמהם, כי היה זה
 רצון השם, והוא לא עשה כן, ומרוב חסדו ללכת לא הגיד להם מזה דבר, לכן מרה אף ה' כי
 הולך הוא. (מדברי הרמב"ן ז"ל): (כב) לשטן לו, מלאך של רממים ה', וה' רונה למנועו
 מלמטא, שלא ימטא ויאנד (במדבר כבה), כלומר לנך נאמר לשטן לו, שלא ה' שטן כי אם לו,
 מתנגד

חרגום אשכנוי

צווייא קנאבען ווארען מיט איהם. (נג) דיא עזעלין זאה דען ענגעל דעם עוויגען אויף דעם וועגע שטעהען, מיט איינעם בלאסען שווערדטע אין דער האַנד, אונד וויך פֿאַם וועגע אַב, אונד גינג אויף דאָ אַקער פֿעלד; בלעם שלוג זיא, אום זיא וויעדער אין דען וועג צו לענקען. (נד) דאָ טראַט דער ענגעל דעם עוויגען אויף איינען פֿאַר צווישען וויינבערגען, דאָ אויף בירדען זייטען וואַנדע ווארען. (נה) אַלס זיא עזעלין דען ענגעל דעם עוויגען זאה, דרענטטע זיא זיך אַן דיא מויער, אונד קלעמטע בלעם'ס פֿום

אַ

ר ש י

והי' רוכה למנעו מלחטא שלא יחטא ויאכד: ושני נערו עמו. מכאן לאדם חשוב היולא לדרך יליך עמו שני אנשים לשמשו וחוזרים ומשמים זה את זה: (כג) ותרא האתון. והוא לא ראה שנתן הק"כ רשות לנהמה לראות יותר מן האדם שמתוך שיש בו דעת חטוף דעתו כשיראה מזיקין: ומרבו שלופה בידו. אמר רשע זה הניח כלי אומנותו שכלי זיינן של אומות העולם נחרב והוא בא עליהם בפיו שהוא אומנות שלהם אף אני אחפוש את שלו ואב' עליו באומנותו וכן סופו ואת בלעם בן בעור הרגו נחרב

(כמדבר ל"א): (כד) במשעול. בתרגומו בשביל וכן אם ישפוק עפר שומרון לשועלים (מלכים א' ב') עפר הנדבק בכפות הרגלים בהלכות וכן מי מדד בשעלו מים (ישע' מ') כרגליו ובהלכות: גדר מזה וגדר מזה. סתם גדר של אנשים הוא: (כה) ותלחץ. היא עלמה: ותלחץ. את אחריהם את רגל בלעם

כלק כב

ושני נערו עמו: (כג) ותרא האתון את מלאך יהוה נצב בדרך ותרבו שלופה בידו ותט האתון מן הדרך ותלך בשדה ויד בלעם את האתון להטתה הדרך: (כד) ויעמד מלאך יהוה במשעול הכרמים גדר מזה וגדר מזה: (כה) ותרא האתון את מלאך יהוה ותלחץ אל הקיר ותלחץ את רגל בלעם

אל

חרגום אונקלום

וחרין עילמוהי עמיה: (נג) וחזת אתנא ית מלאכא דיי מעמד באורחא וחרביה שליפא בידיה וסמח אתנא מן אורחא ואזלח בחקלא ומחא בלעם ית אתנא לאסמיוותה לאורחא: (נד) וקם מלאכא דיי בשביל פרמיה אתרא דגדירא מכא וגדירא מכא: (כה) וחזת אתנא ית מלאכא דיי ואדחיקת לכתלא ודחיקת ית

יח (כמדבר ל"א): (כד) במשעול. בתרגומו בשביל וכן אם ישפוק עפר שומרון לשועלים (מלכים א' ב') עפר הנדבק בכפות הרגלים בהלכות וכן מי מדד בשעלו מים (ישע' מ') כרגליו ובהלכות: גדר מזה וגדר מזה. סתם גדר של אנשים הוא: (כה) ותלחץ. היא עלמה: ותלחץ. את אחריהם את רגל בלעם

ב א ו ר

מתנגד לכוונתו הרעה: (כג) להטותה הדרך, אל הדרך: (כד) במשעול, בתרגומו בשביל, וכן אם ישפוק עפר שומרון לשועלי (מלכי' א' ב'), עפר הנדבק בכפות הרגלי' בהלכות, וכן מי מדד בשעלו מים (ישע' מ' י"ב), כרגלו והלכות. (רש"י): גדר, סתם גדר של אנשים: (כה) ותלחץ, היא עלמה: ותלחץ, את

ה מ ע מ ר

(כה) ותלחץ אל הקיר, לשון רש"י: "ותלחץ היא עלמה ותלחץ את אחריהם את רגל בלעם." סי' כי ותלחץ היא הנפעל הנא במקום החפעל כמו ונמכר לך שמוכר את עלמו, ותלחץ בקל הוא יולא. וכן כתב הראב"ע היא לחמה את עלמה.

אֶל-הַקִּיר וַיֹּסֵף לְהַכְתִּיבָהּ: (כו) וַיֹּסֵף
 מֵאֶד-יְהוָה עֲבוֹר וַיֵּעֲמֵד
 בַּמָּקוֹם צֹר אֲשֶׁר אֵין דֶּרֶךְ
 לְנַשּׂוֹת יָמִין וּשְׂמֹאל: (כז) וַתֵּרָא
 הָאֲתוֹן אֶת-מִלְאָךְ יְהוָה וַתִּרְבֵּץ
 תַּחַת בְּלָעַם וַיַּחֲרֵאֲף בְּלָעַם וַיִּדַּךְ
 אֶת-הָאֲתוֹן בַּמָּקַל: (כח) וַיִּפְתַּח
 יְהוָה אֶת-פִּי הָאֲתוֹן וַתֹּאמֶר
 לְבָלָעַם מִה-עָשִׂיתִי לָךְ כִּי
 הִבִּיתִנִי זֶה שְׁלֹשׁ רִגְלָיִם:
 (כט) וַיֹּאמֶר בְּלָעַם לְאֲתוֹן כִּי
 הִתְעַלַּלְתָּ בִּי לוֹ יִשְׁחָרֵב בְּיָדִי
 כִּי עָתָה הִרְגִיתִיךָ: (ל) וַתֹּאמֶר

האחון

חרגום אשכנזי קבט

אז דיא מויער, וואריבער ער
 ויא אכערטאלם שלוג. (כו) דער
 ענגעל דעם עוויגען ניגון ווייטער
 פאראויס, אשטעללטע זיך אן
 איינען זא ענגען ארט, דא קיין
 וועג וואר, רעכטס אדער לינקס
 אויס צו ווייכען. (כז) אלס דיא
 עזעלין דען ענגעל דעם עוויגען
 זא, לעגטע זיא זיך אונטער
 בלעם גיערער, בלעם ווארד
 צארניג, אונד שלוג זיא מיט דעם
 שטאקע. (כח) דער עוויגע מהאט
 דער עזעלין דען מונד אויף,
 אונד זיא שפראך צו בלעם:
 וואס האבע איך דיר געטהאן,
 דאס דוא מיך שאן דרוימאל
 געשלאגען האסט? (כט) בלעם
 שפראך צור עזעלין: ווייל דוא
 מיך זא האנהעסט; העסטע
 איך איין שווערסט, זא וואללטע
 איך דיך אומבריינגען. (ל) דיא
 עזע

ר ש י

בלעם: (כו) ויוסף מלאך ה' עבד. לעבור
 עוד לפניו להלן להיות לפניו במקום אשר
 כמו והוא עבר לפניו (בראשית ל"ג)
 ומדכא אנדא יש בתנחומא מה ראה
 לעמוד בשלושה מקומות סימני אבות
 הרמז: (כח) זה שלש רגלים. רמז לו
 אשה מנקש לעקור אומה המוגנת שלש
 רגלים בשנה: (כט) התעללת. כמרגמו
 לשון גנאי ובזיון: לו יש חרב בידי. גנות
 גדולה הים לו דבר זה בעיני השמים זס
 הולך לסרוג אומה שלימה בסיו ולפתח זו
 כריך

לאתנא ארי חייבת בי אלופון אית חרבא בידי ארי בען קמלתיך: (ל) ואתנא אתנא
 לבלעם

חרגום אונקלוס

יח רגלא דבלעם לכחלא ואוסף לסמחה:
 (כו) ואוסף מלאכא דיי למעבר וקם באחר
 עק דילית אורח למסטי לימינא ולשמאלא:
 (כז) וחזרת אתנא יח מלאכא דיי ורבעת
 תחות בלעם ותקיף רוגזא דבלעם ומחא
 יח אתנא בחיטרא: (כח) ופתח יי יח פומא
 דאתנא ואתנא לבלעם מה עבדית לך ארי
 מחייתני דגן תלת זימנין: (כט) ואתנא בלעם
 לאתנא ארי חייבת בי אלופון אית חרבא בידי ארי בען קמלתיך: (ל) ואתנא אתנא
 לבלעם

ב א ו ר

אח אחרים, אח רגל בלעם: אל הקיר, הוא הגדר: (כו) במקל, כי בתחלה ובשנית
 הכה אותה בעץ קטן או בעור. (ראש"ט): (כט) התעללה, כמרגמו לשון גנאי ובזיון:
 לו יש חרב בידי, גנות גדולה הי' לו זה בעיני השמים, לסרוג אומה שלימה בסיו הוא הולך,
 ולפתח

תרגום אשכנזי

עזעלן שפראך צו כלעם: בין
איך ניכט דיינע עזעלן, אויף
וועלכער דוא געריטטען האסט,
פאן יעהער בין אויף דויען טאג?
בין אך אויך געוואהנט געווען
זען, דיר דיעזעס צו טהון? ער
אנטווארטעטע: ניין! (לא) איני
דעם עפאנעטע דער עוויגע
דעם כלעם דיא אוינען, אונד
ער זאך דען ענגעל דעם עווי-
גען אויף דעם וועגע שטעהען,
מיט בלאסעם שווערדטע אין
דער האנד. ער ניינטע אונד
ביקטע זיך מיט ווינעם אנגע-
זיטע. (לב) דער ענגעל דעם
עוויגען שפראך צו איהם, ווא-
רום האסט דוא דיינע עזעלן
שאן דרייאמאהל געשלאגען?

ב ל ק ככ

הֲאֵתוֹן אֶל־בַּלְעָם הַלּוֹא אֲנֹכִי
אֲתֶנָּךְ אֲשֶׁר־רִכַּבְתָּ עָלַי מֵעוֹדֶךָ
עַד־הַיּוֹם הַזֶּה הֲהִסְכֵּן הַסִּכְנָתִי
לַעֲשׂוֹת לָךְ כֹּה וַיֹּאמֶר לֹא:
(לא) וַיִּגַּל יְהוָה אֶת־עֵינָי בַּלְעָם
וַיֵּרָא אֶת־מַלְאָךְ יְהוָה נֹצֵב בַּדֶּרֶךְ
וַחֲרָבוֹ שְׁלֹפָה בְּיָדוֹ וַיִּקַּד וַיִּשְׁתַּחוּ
רַאפִּיו: (לב) וַיֹּאמֶר אֵלָיו מַלְאָךְ
יְהוָה עַל־מָה הִכִּיתָ אֶת־אֲתֶנָּךְ
זֶה שְׁלוֹשׁ רִגְלִים הִנֵּה אֲנֹכִי
יֵצְאתִי לְשֹׁטֵן כִּי־יִרְט הַדֶּרֶךְ

לנגדי
איך בין אייגענטליך אויסגעאנגען צו פֿערהינדערן, דען דיא מיר פֿערהאסטע רייע
וואר

ר ש י

לריך לכלי זיין: (ל) ההסכן הסכנתי.
כמרגומו וכן הלאל יסכן גבר (איוב כ"ג)
ורבותינו דרשו מקרא זה כגמרא אמרו לים
מאי טעמא לא רכבת אסוסיא אמר להון
דרטיבא שדאי לים כולי כדאיתא במסכת
ע"א: (לב) כי ירט הדרך לנגדי. רבותינו
חכמי משנה דרשוכו נוטריקון יראה ראמה
נטחה בשביל שהדרך לנגדי כלומר לקנאתי
ולסקניטני ולפי משמעו כי חרד הדרך
לנגדי לשון רטט כי ראיתי בעל הדרך
שמרד ומסר הדרך שהוא לבעסי ולהמרותי
ומקרא קלר הוא כמי ותכל דוד (שמואל'י ג').
לישא

תרגום אונקלוס

לבלעם הלא אנא אתנך דרכבת עלי
מדאיתך עד יומא הדין המילף אליפנא
למעבד לך כדין ואמר לא: (לא) וגלא יי
ית עיני בלעם וחוז ית מלאכא דיי מעמד
בארזחא וחרביה שליפא בדיה וקרע וסגיד
לאפוהי: (לב) ואמר ליה מלאכא דיי על
מה מחיתא ית אתנך דגן חלת זימנין הא
אנא נפקית למשטן ארי גלי קדמי דאח
רעי

ב א ו ר

ולאתון זו לריך לכלי זיין. (רש"י): (ל) מעודך, מיוס שרכנת: ההסכן הסכנתי, הסגל הרגלתי,
והטעם ובי כך ה' חקי: (לב) ירט, לשון עוות, וכן ועל ידי רשעים ירטני (איוב י"ו י"א), ולולי
הרש"ה ה' נדגש כמו יתנני, וי"א כי שרש ירטני רטה, (הרד"ק שרש ירט), ולא ימנע זה היותו מענין
אחד

ה מ ע מ ר

(לב) ירט, לשון רש"י: ,,ולפי משמעו כי חרד הדרך לשון רטט וכו'." פי' כי ירט ורטט דומי' כהוראתם
ביגס רטט הוא מענין רמת ורעדה, כמו ורטיט המזיקה (ירמיה מ"ט כ"ד). ואמר עוד: ,,ומקרא
קלר

לַנְגָדִי: (לג) וְהִרְאֵנִי הָאֶתוֹן וְהַט
 לְפָנַי זֶה שְׁלֵשׁ רִגְלִים אוֹלֵי נְטֻתָהּ
 מִפְּנֵי כִי עֲתָה גַם-אֶתְכֶה הַרְגָתִי
 וְאוֹתָהּ הִחַיִּיתִי: (לד) וַיֹּאמֶר בְּלָעַם
 אֶל-מְלֶאֱךָ יְהוָה תִּטְאֲתִי כִי לֹא
 יָדַעְתִּי כִי אֶתָּה נֹצֵב לְקִרְאָתִי
 בַּדֶּרֶךְ וְעַתָּה אִם-רַע בְּעֵינֶיךָ
 אֲשׁוּבָה קִי: (לה) וַיֹּאמֶר מְלֶאֱךָ

וואר צו שלי יניג בעשליאססען.
 (לג) דיא עועלין זאָה מיך, אונד
 וויך דרייא מאָהל פֿאַר מיר
 אויס; וואָרע זיא מיר ניכט
 אויסגעוויכען, וואָ העטטע איך
 דיך אויס דאָזלעכען געבראַכט,
 אונד זיא פֿערשפּאַנט. (לד) בלעם
 שפּראַך צו דעם ענגעל דעם
 עוויגען: איך האָבע געזינדגוט:
 דען איך וואַיסטע ניכט, דאַס
 דוא מיר ענטגעגען שטונדעס
 אויף דעם וועגע; נאָך יעצט,
 ווען עס דיר טיטעללט, זא
 ווילל איך אומקעהרען. (לה) דער

יהיה

חרגום אונקלוס

רַעִי לְמִיזֵל בְּאוֹרְחָא לְקַבְּלִי: (לג) וְהִזְחַנִּי
 אֶתְנָא וּסְטַר מִן קְדָמִי רַגְן תִּלַּח זְמַיִן
 אֶלּוּפִין לָא סְטַר מִן קְדָמִי אַרִי כְעַן אַף
 יְתֵךְ קְטָלִית וַיְתָה קְטָמִית: (לד) וַיֹּאמֶר בְּלָעַם
 לְמֶלֶאֱכָא דִּיִּי חֲבִית אַרִי לָא יָדַעִית דְּאַתָּ
 מְעַתָּה לְקְדָמוּרְתִי בְּאוֹרְחָא וּכְעַן אִם בִּישׁ
 בְּעֵינֶךָ אֵיחֻב לִי: (לה) וַיֹּאמֶר מְלֶאֱכָא דִּיִּי
 לבלעם

ר ש י

לישא אחריו ירע לשון רבין וכן על
 ידי רשעים ירעני (איוב ט"ו) מפיס
 ומנס אותי על ידי רשעים שאין
 אלא מקניטים: (לג) אולי נטתה. כמו
 לולא פעמים שאולי משמש בלשון לולא:
 גם אותה הרגתי. הכי זה מקרא מסורס
 והוא כמו גם הרגתי אוהך כלומר לא
 העכנה כלכד קראתך על ידי כי גם
 הסריגה: ואתה החייתי. ועתה מפני
 שדברה והוכיחך ולא יכולת לעמוד
 בחוכמה כמו שכמו ויאמר לא. הרגתה.
 שלא יאמרו זו היא שאלקה את בלעם
 בחוכמה ולא יכול להשיב שם המקום על כבוד הנריות וכן והרגת את האשה ואת הבהמה
 (ויקרא כ') וכן ואת הבהמה תהרגו: (לד) כי לא ידעתי. גם זה גנותו ועל כרחו הודה הוא היה
 משתבח שידע דעת עליון ופיו העיד לא ידעתי: אס רע בעיניך אשובה לי. להחריס נגד
 המקום היא חשבה זו אמר לו הוא בעלמו כונו ללכת ואתה מלאך מנטל את דבריו למוד הוא בכך
 שאמר דבר ומלאך מחזירו אמר לאנדרהם קח נא את בוך וגו' (בראשית כ"ב) ועל ידי מלאך בטל
 את דבריו אף אני אס רע בעיניך לריך אני לשוב:

(לה) לך

ב א ו ר

אחד עם שרש ירע והכוונה כי אמרתי האיש הזה הולך דרך עקלקלות ובלבו לקלל, ואנקלוס חרגמו
 מלשון רבין דאח רעי למיזל באורחא לקבלי, וכן פירש"י בלשון השני, וחבר עמו, על ידי רשעים ירעני
 (איוב י"ו), מפיס ומנס אותי: לנגדי, לפני, או להקניטני: (לג) והראני, בא בפת"ח לפני כנוי
 השדבר, והראוי' בלר"י כמו וְגַבְלִי ה', וכן כל כנויי המד"ב בעתיד', ובאה על דרך הזרות, כמו
 כילא יראני האדם (שמות ל"ג כ"א), והראוי' יְרֵאֲנִי: אולי נטחה, כמו לולא, פעמים שאולי משמש
 בלשון לולא. (רש"י): גם אחכה הרגתי, כמו גם הרגתי אהך, וכן ובכרתם גם אותי (שמו' י"ב ל"ב),
 כמו

ה מ ע ר

קלר הוא כמו ותכל דוד (ש"ב י"ג ל"ט). כלומר כמו ששם הכוונה וחכל נפש דוד כי בא בנקבה,
 ין כאן השיעור כי ירע נעל הדרך. (לג) גם אויכה הרגתי, לשון רש"י: " הכי זה מקרא מסורס
 והוא ין 17

תרגום אשכנזי

עננל דעם עויגען אבער שפראך צו בלעם: דוא קאננסט מיט דען לייטען געהען, יעדאך שפריך נור דאזיעניגע, וואס איך דיר זאגען ווערדע. אלזא רייזטע בלעם מיט דען פארי געהמען דעם בלק. (לו) אלס בלק ערפוהר, דאס בלעם קאם, גינגער איהם ענטגעגען אין איינע שטאדט מואב'ס, וועלכע אס ארנון ליעגט, אן דער אייסערסטען גרענצע. (לז) בלק שפראך צו בלעם: האבע איך ניכט צו דיר גע- שיקט, דיר איינלאדען צו לאסן סען, ווארום וואללטעסט דוא ניכט קאממען? מיינסט דוא עטווא

ר ש י

(לח) לך עם האנשים. בדרך אדם רובה לילך נה מוליכין אותו: ואפס. על כרחך את הדבר אשר אדבר וגו': לך עם האנשים. כי חלקך עמהם וסופך ליאחד מן העולם: עם שרי בלק. שמת לקללם כמותם: (לו) וישמע בלק. שלח שלוחים לנשרו: אל עיר מואב. אל מטרופולין שלו עיר המחשבה שלו לומר ראה מה אלו מנקשים לעקור: (לז) האמנם לא אוכל כנדך. נחנא שסופו ללאת מעמו בקלון: קרית

בלק כב

יהוה אל-בלעם לך עם-האנשים ואפס את-הדבר אשר-אדבר אליך אתו תדבר וירך בלעם עם-שרי בלק: (לו) וישמע בלק כי בא בלעם ויצא לקראתו אל-עיר מואב אשר ער-גבול ארנון אשר בקצה הגבול: (לז) ויאמר בלק אר-בלעם הלא שרת שלחתי אליך לקרא לך למזה לא-הלכת אלי האמנם לא

אוכל

תרגום אונקלוס

לבלעם אויל עם גבריא ולחוד ית פתגמא די אמליל עמך יתיה תמלל ואול בלעם עם רברבי בלק: (לו) ושמע בלק ארי ארתא בלעם וגפיק לקדמותיה לקרתא דמואב די על תחום ארנון די בסטר החומא: (לז) ויאמר בלק לבלעם הלא משלח שלחית לורחך למקרי לך למא לא אתיחא לוחי הבקו שטא הויחא

ב א ו ר

באו וגם חננו אותי, והשעור לולי נטתה מפני לא היית נטול בלחית רגלך ועכבת הדרך, כי גם הרגתי אותך, והיא לא היתה מפסדת, כי אותה הסיימי, אחרי שהיא לא מטאה כי אם אתה, והיא לעונתך נטתה מפני. וכו' ל אמרו שמתה האתון אחרי אשר דברה, שלא יהיו האומות אומרים זו היא שדברה ועושים אותה יראה, ועוד שסם הקדוש ב"ה על כבודו של רשע שלא יאמרו זו היא שבלקה את בלעם בחוכמה: (לח) ואפס, כמו רק (יערףך): (לו) הלכת אלי, זאת אלי: האמנם, הלא לשאלה או לתימה, ולולא האות הגדונית שאשרי' הית' ראויים בשו"א ופת"ס, ובאורה אם אמת הוא שאתה שושב שלא אוכל כנדך: קרית

ה מ ע מ ר

והוא כמו גם הרגתי אותך" וכו' עד סוף המאמר. הנה נתחלה באר רש"י כי לפי מנהג הלשון היה ראוי לכוף בנוי הסעול אשר הפעל, ולזה אמר שהוא מקרא מסורס, ואח"כ מפרש מלת גם, שמורה כי כבר הרג אחד והפעל ני את האתון הרג, וכן דעת הראב"ע. (לו) האמנם, לשון

כ ל ק כב

אוכל בַּבֶּדֶה: (לח) וַיֹּאמֶר בַּלְעָם
אֶל-בָּלַק הִנֵּה-בָאתִי אֵלֶיךָ עִתָּה
הֵיכַל אוֹכֵל דִּבַּר מְאוּמָה הַדְּבָר
אֲשֶׁר יֵשׂוּם אֱלֹהִים בְּפִי אֲתוֹ
אֲדַבֵּר: * (לט) וַיִּקֶּה בַלְעָם עִם-בָּלַק
וַיָּבֹאוּ קְרִית חֲצוֹת: (מ) וַיִּזְבַּח
בָּלַק בָּקָר וְצֹאן וַיִּשְׁלַח לְבַלְעָם
וְלַעֲרִים אֲשֶׁר אֲתוֹ: (מא) וַיְהִי
בַבָּקָר וַיִּקַּח בָּלַק אֶת-בַּלְעָם
וַיַּעֲלֵהוּ בְּמֹות בָּעַל וַיֵּרָא מִשָּׁם

תרגום אשכנזי ק"א
עטווא, איד קאנטע דיר נידט
עהרע ערצייגען? (לח) בלעם
אנטווארטעטע דעם בלק:
זיעהע! איד בין צודיר געקאמט.
מען, אלליין שטעהעט עם
דעסוועגען אין מיינעם פֿער-
מאגען, וואס איד שפרעכען
ווילל? וואס גאטט מיר אין
דען מונד לעגט, דאז מוס איד
שפרעכען. (לט) בלעם גינג
מיט בלק, אונד זיא קאמען
נאך קרית חוצות. (מ) בלק
שלאַטעטע גראַסעס אונד
קליינעס פֿיעה, אונד שיקטע
דעם בלעם דאָסאָן נעכסט דען
פֿאַרנעהמען, דיא כייא איהם
וואַרען. (מא) דעם מאַרנענס

הבית

השני

קצה

נאדם בלק דען בלעם, פֿיהרטע איהן אויף דיא האָהע בעל, אונד צייגטע איהם פֿאָן דאָ

איי

תרגום אונקלוס

ר ש י

הויכא אָמר לית אָנא יכיל לִיקרוּתָךְ: (לט) קרית חילות. עיר מלאה שוקים
(לח) וַאֲמַר בַּלְעָם לְבָלַק הֵא אֲתִיתִי לְוַחֲךָ
אנשים ונשים וטף בחולותיה לומר רסה
בְּעֵן הַמִּיכַל יְכִילָנָא לְמַלְלָא מְדַעַם פְּחֻגְמָא
וכחם שלא יעקרו אלו: (מ) בקר ולאן.
די יִשְׂרָאֵל בְּפִי יִתִּיה אַמְלִל: (לט) וַאֲזַל
דבר מועט: (מא) נמות בעל. כתרגומו
לרמת דמלתיא שם ע"א:
בַּלְעָם עִם בָּלַק וַאֲחֹז לְקְרִית מְחֻזְזָה: (מ) וַגַּבִּים בָּלַק תּוֹרִין וְעָאן וְשַׁדְר לְבַלְעָם
וְלַבְרָבִיא די עֲמִיָּה: (מא) וַהֲוֶה בְּצַפְרָא וּדְבַר בָּלַק ית בַּלְעָם וַאֲסָקִיָּה לְרַמַּת
דחלתיא וְחֹזָא מִתַּמְּן קֶצֶח מִן עֲמָא:
ואמר

ב א ו ר

(לט) קרית חצות, שם מדינה: (מא) במוח בעל, כתרגומו לרמת דמלתי' שם ע"א. (רש"י):
פר

ה מ ע מ ר

לשון רש"י: "כתובא שסופו לזאת ממנו בקלון. " הנה ה"א של האמנם תוכל להיות לשאלה
אי לאמת כמו שכתב הרד"ק במכלול: ויש ה' לאמת הדבר כמו הרלחת וגם ירשת (מלכים א'
כ"א י"ט) כלומר נאמת רלחת (ועיין מה שכתנתי בענין הזה בספרי שפתי ישנים), ולזה בון רש"י.
(מ) וישלח לבלעם, המתורגמן אמר דרך כלל: רוב לשון שליחות מתורגם בלשון
שליחות ממש ומעטים הם מתורגמים בלשון שְׂדֵר, ב' מנהון בתורה ובענין (אחד)
ויש לשם יסודה (כראשית ל"ח כ') וְשַׁדְר, של שתי הגדי (שם כ"ג) וְשַׁדְרִית, ובעל הערוך הביא
וישלח

תרגום אשכנזי

בלק כב כג

קִצְּהָ הָעַם: כַּג (א) וַיֹּאמֶר בְּלָעַם
אֶל־בְּלָק בְּנֵה־לִי בָּזָה שְׁבַעֲהָ
מִזְבְּחֹת וְהִכֵּן לִי בָּזָה שְׁבַעֲהָ
פָּרִים וְשְׁבַעֲהָ אֵילִים: (ב) וַיַּעַשׂ
בְּלָק כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר בְּלָעַם וַיַּעַל
בְּלָק וּבְלָעַם פָּר וְאֵיל בַּמִּזְבֵּחַ:

איינען טהייל דעם פֿאלקעס.
כג (א) בלעם זאגטע צו בלק:
בויע מיר אללהיער זיע.
בען אלטארע, אונד שטעללע
מיר היעהער זיעבען שטיערע
אונד זיעבען ווירדער. (ב) בלק
טהאט, וויא בלעם געשפראכען,
ווארויף בלק אונד בלעם אויף
יעדעם אלטאר איינען שטיער
אונד איינען ווירדער אַפֿערע
טען

ויאמר

תרגום אונקלוס

כג (א) וַיֹּאמֶר בְּלָעַם לְבָלָק בְּנֵה לִי הָכֵא שְׁבַעֲהָ
חֹרִין וְשְׁבַעֲהָ דְכָרִין: (ב) וַעֲבַד בְּלָק כַּמָּא דִּי מַלְיָל בְּלָעַם וּבְלָעַם חֹר

ורכר

ב א ר

כג (ב) פר ואיל במזבח, נכלמזבח ומזבח והוא דרך קצרה כאלו אמר במזבח האחד מכל
המזבחות

ה מ ע מ ר

וישלח לבלעם תרגום וְשִׁדְרָה (ג"ל וְשִׁדְרָה) ולא כן מלאתי בכל הנוסחאות ע"כ. והמנס רש"ל
אמר, או שטעות סופר נפל בערוך שכתב וישלח לבלעם במקום וישלח יהודה, או שכוונת הערוך
לתרגום ירושלמי. ושניהם אינם מחוורים אללי, שאין דרך הערוך להניח ת"י במקום שיכול
להניח הראיה מת"א, ואם נאמר שטעות נפל בערוך ולרכנו לומר כי טעות נפל בו, האחד
לבלעם במקום יהודה (והוא בעלמו כפול בעבור הלמ"ד), והשני הפיעל שחלף עם הקל;
ולכן אומר אני שראוי להגיה וְשִׁדְרָה כמו שהוא בדפוס אנוירשא ובשאר ספרים מדויקים במקום
וְשִׁלַּח; כי מקרתי ההנדל בין לשון שליחות דמתורגם בלשון שליחות ממש, ובין שליחות שמתרגמו
אונקלוס בחורה ויונחן בן עוזיאל בנביאים בלשון שדר, ומלאתי הראשון נופל על בני אדם
בכלל ולפעמים על דברים אחרים, והשני רק על קנינים הנשלחים לשוחד להשתדל ולהשיג דבר
מוצאתי, ומענין זה לא מלאתי בחורה לשון שליחות כי אם ביהודה ותמר (וראוי להגיה שם
ל"ח י"ז אֶנְשֵׁי דְשִׁדְרָה כמו שהוא בדפוס אנוירשא) וכאן בבלק כי לא אבה לכבדהו בלב חמים כי אם
להשתדל את חפצו. ואין לשאול למה ת"א מנחה היא שלוחה (בראשית ל"ב י"ט) דמשלח או
כני' אנוירשא דמשלח ת"א, ולא חרגם דמשדרא? עליו יש להשיב שאין שם מקום לזה הלשון,
יען שהוא שם דברים האלה כשה מלאכיו להגידם לעשו, ולא יאות לאמר לו המנחה נמונה לך
להחיות נפצי בגללה כ"א לכנודך ולכפר פניך בה, וכן בשמות שלח יוסף לאביו אינו נופל לשון
שדר בהיות חכלית המחנות לכבדהו כנן וכנב' אב. וכמו אונקלוס שמר גם יונחן זה ההנדל
בנביאים ותרגם וישלח למלך אשור שחד (מלכים ב' ט"ז ח') ושדר למלכא דאמור שחדא,
וכל לשון שליחות שאינו מזה הענין תרגם בלישון שליחות; והמתורגמן במת"כ טעה טעות גדול
באמרו שם: ועוד זה מלאתי כל שהם מתורגמן בלשון שדר הם מניין הקל, ואין גם
אחד מן בנין פיעל ע"כ, ולא שם עיניו על הכתוב וְשִׁלַּח מהלל לזקני יהודה (ש"א ל' כ"ו) שת"י
וְשִׁדְרָה מכזתא וגו'. ומלשון שדר מובן ענינו שהוא לשון השתדלות בחלוק הלמ"ד לרי"ש (ועיין
במתורגמן בערך שדר השני), והנה נכון הדבר להגיה כאן נת"א וְשִׁדְרָה במקום וְשִׁלַּח
כי כאשר מקרתי בן היא. (ד"ה)